

شبکه مدارس نظامیه

نظامیه اصفهان

نظامیه اصفهان، نزدیک مسجد جامع اصفهان با هزینه شخصی خواجه نظام الملک با موقوفاتی که درآمد آن صرف پرداخت مقرری به دانشجویان، خوابگاه‌های شبانه‌روزی، حقوق استادان، کتابداران، خدمه و تعمیرات می‌رسید، برپا شد. نقل است که خواجه ۱۰ هزار دینار از ضیاع و مستغلات خویش برای آن وقف کرده بود. هر دانشجویی در نظامیه اتاق و مقرری داشت. اثاثیه اتاق از طرف نظامیه تامین می‌شد و نوشته‌اند که در مدرسه انباری برای وسائل و نیازمندی‌های دانشجویان بود که در صورت نیاز، وسائل از آنجا تامین می‌شد.

نظامیه خواف (خردگرد)

خردگرد در روزگار سلجوقیان شهری درخور توجه بود و به همین دلیل خواجه نظام الملک آن را در ردیف شهرهایی چون نیشابور و اصفهان قرارداد و مدرسه نظامیه باشکوهی در آن بنا نهاد.

نظامیه نیشابور

در اواخر نیمه اول قرن پنجم هجری قمری به دستور نظام الملک برای امام الحرمین جوینی بنا شد و ابوالمعالی سی سال در آنجا به تدریس به خطابه و ذکر می‌پرداخت و روزانه سیصد مرد در آنجا به دانش‌آموزی جمع می‌شدند. نظامیه نیشابور اندکی قبل از نظامیه بغداد تاسیس شد، اما به دلایل سیاسی و... مدرسه نظامیه بغداد بیش از دیگران مورد توجه خواجه نظام الملک بود و رونق و اعتبار فراوانی داشت. از دانش‌آموختگان نامدار این مدرسه امام محمد غزالی، انوری، عمر خیام، امام موفق نیشابوری و عطار نیشابوری بودند. همچنین می‌توان از چهره‌های مشهور دیگری نیز نام برد: ابوسهل مروزی، ابوسعید خواری، ابواسحق شیرازی، ابوالقاسم اسماعیلی جرجانی، ابوالقاسم نوقانی، ابوجعفر طبسی، ابوبکر شیرازی، ابوالقاسم همدانی، ابونصر رامشی، حسن سمرقندی، علی بن سهل، عبدالواحد بن عبدالکریم قشیری، ابوحامد غزالی و...

نظامیه بلخ

از اساتید معروف نظامیه بلخ به نام آدم بن اسداله روی و از شاگردان بنام آنجا رشید وطواط در منابع تاریخی ذکر شده است. گفته‌اند آدم هرزی در ۵۲۰ق در راه حج وارد بغداد شد و گروهی از فاضلان و ادیبان بر گرد او جمع شدند و از او حدیث و ادبیات فراگرفتند. در همان جا بود که میان وی و ابومنصور موهوب بن احمد جوالیقی مناظره‌ای در گرفت و آدم به او پاسخ‌های ادیبانه داد.

مدارس نظامیه مجموعه‌ای از مدارس علمی بودند که در زمان سلجوقیان برای آموزش علوم در شهرهای آن دوره تاسیس شدند. اولین مدارس از این دست به همت خواجه نظام الملک طوسی تأسیس شد و به همین دلیل به این مدارس، نام نظامیه دادند. ظاهراً این مدارس بر دو گونه بودند: یکی مرکزی که در حکم مدارس ابتدایی و متوسطه بود و در شهرهای کوچک و روستاهای پرجمعیت دایر می‌شد و دیگری، مدارس بزرگی که به منزله دانشگاه‌های امروزی بودند و امکانات وسیع و تشکیلات گسترده‌تری داشتند.

مخارج مدارس نظامیه عموماً از طریق بودجه حکومتی و یا از طریق موقوفه‌ها تأمین می‌شد. خواجه نظام الملک برای تأمین مخارج و هزینه‌های مدارس و احداث و بنای آنها، دو منبع مالی در نظر گرفته بود: یکی اموال شخصی و اموالی که توسط سلطان به شخص او اختصاص داده شده بود و دیگری، موقوفاتی که بر این مدارس وقف کرده بود. موقوفات شامل بازارها، حمامها، املاک، دکانها و کاروانسراها می‌شد و مخارج مدرسه پس از مرگ خواجه از محل عواید همین موقوفات تأمین می‌شد. امور نظامیه بعد از نظام الملک به دست پسرش و بعدها به دست حکام و پادشاهان بعدی اداره می‌شد تا در زمان استیلای مغول این کار به ید توانای خواجه نصیر سپرده شد و بار دیگر نظم و نسق یافت و در زمان علاءالدوله عظاملک جوینی نیز برخی از آنها عظمت سابق خویش را به دست آوردند.

برخی از مدارس نظامیه تبدیل به مراکز علمی بزرگی شدند که تا چند قرن مهم‌گسترش علوم گوناگون در جهان اسلام بودند که در میان آنها می‌توان به نظامیه بغداد، نیشابور و اصفهان اشاره کرد.

دریای مدیترانه

نظامیه بصره

به روایت مولف تجارب السلف، ساختمان این مدرسه که از نظامیه بغداد نیکوتر و بزرگتر بوده است اما در اواخر ایام المعتصم بالله خراب شد و از مصالح ساختمانی آن در شهر بصره مدرسه دیگری به همین نام ساختند.

نظامیه بغداد

نظامیه بغداد توسط خواجه نظام الملک بنیان نهاده شد. بنای آن در سال ۴۵۹ ق تکمیل شد و نظام الملک برای ساختمان این مدرسه بسیار هزینه کرد و موقوفات متعدد و پردرآمدی بدان اختصاص داد. در نظامیه بغداد حجره‌هایی به سکونت طلاب اختصاص داشت و کتابخانه بزرگ آن از کتاب‌های مهمی انباشته بود. در این دارالعلم در حدود شش هزار دانشجو به تحصیل فقه، تفسیر، حدیث، نحو، لغت، ادبیات و فلسفه اشتغال داشتند. نظامیه بغداد در دوره خود به بزرگترین مرکز آموزشی دوره اسلامی تبدیل شد و در مدت حیات سیصد ساله‌اش دانشمندان، ادبا و فقهای زیادی تقدیم جامعه اسلامی کرد. برخی از مدرسان و شاگردان معروف نظامیه بغداد عبارت بودند از: شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی، ابوالنجیب سهروردی، شیخ شهاب الدین عمر سهروردی، ابوالفرج جوزی، ابواسحاق شیرازی، امام محمد غزالی، قطب الدین شیرازی و امام شیخ ابوعمار فضل بن اسماعیل تیمیمی جرجانی.